

POSTAJE LI RELIGIJA IRELEVANTNA?

Dr. Anas ALSHAIKH-ALI, (CBE, FRSA)*

* Izlaganje sa međunarodne konferencije "Budućnost vjere u eri globalizacije", Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 19-20. septembar 2010.

Autor je dobitnik Ordena Komandanta Britanske imperije i član Kraljevskog društva za umjetnost Velike Britanije, *Prim. prev.*

Prošle godine, u Londonu, u zgradi u kojoj je smješten naš ured, pitao sam mladu recepcionerku da li ide u crkvu. Rekla mi je da je njena majka od toga odustala prije mnogo godina, ali da je ona sama u nekom trenutku odlučila da ide zato što je osjetila da joj je to uistinu potrebno. Nakon tri nedjelje i nakon što je odslušala tri mise, odlučila je da više nikad ne ode. Pitao sam zašto. Rekla je da svećenik nije govorio ni o čemu što se tiče njenog života ili njenih problema. Ljudi sve manje idu u crkvu. U jednom članku iz časopisa *New Statesman* navodi se da je "...stvarnost takva da ... svake godine sve manje ljudi ide u crkvu - svega 15 postotaka odraslog stanovništva redovno ide u crkvu. Milion vjernika je odustalo samo u 1990-im godinama. Taj pad je usporen zahvaljujući entuzijazmu nekih etničkih manjina - grubo rečeno, polovinu svih crkvenih kongregacija u Londonu čine crnci - ali, tendencija je nedvojbeno; u nekom trenutku, u ovom stoljeću, većina crkvi bit će prazne."¹

Ni na muslimanskoj strani nema mnogo mjesta radovanju. Ako bi se promatrali samo vanjski pokazatelji, činilo bi se da islam cvjeta. U Evropi raste broj džamija, džemati se izljevaju na ulice, u nekim džamijama se džuma-namaz i Bajram-namaz moraju klanjati dva ili tri puta zaredom. Ali, daleko je to od unutarnjih zahtjeva vjere i muslimani će biti prvi koji će žaliti zbog izdaje islamskih učenja.

Na globalnom planu, slika je drugačija i komplikovanija. Statistički gledano, u određenom smislu, Bog je "živ i zdrav". Zaista, tokom posljednje dvije decenije postoji izvjesno oživljavanje religije, koju neki vide kao "feniksa koji se uzdiže iz svoga pepela, [koji] taj pepeo nosi kao znak svog novog trijumfa"² i ističu da se sve veći broj ljudi pridružuje krugu vjernika. To, naizgled, upućuje da je religija i dalje sastavni dio naših života. Međutim, statistika često više skriva, nego što otkriva: to znači da, dok broj vjernika možda raste, u pravilnom razumijevanju i prakticiranju vjerskih učenja zapravo se nazaduje. Mogli bismo to nazvati vjerom bez Boga. Prije cijelo stoljeće, Muhammad Asad dalekovidno naslućuje perspektive ovog problema i piše:

Vjera je postala puka stilska figura, samo prazna riječ, bez one iskre entuzijazma koja je prvih dana naše [islamske] historije nadahnjivala muslimane na trajna kulturna i društvena postignuća. Bez sumnje, islam je još živ kao *osjećanje*. On živi kao instinktivna ljubav nebrojenih masa ljudi koji nejasno osjećaju da su njegovi principi "ispravni". Međutim, samo mali broj njih shvata te principe i u stanju su, tj. uistinu kadri da ih prenesu u svoj praktični život.³

U istom tonu piše i Eleanor Mills:

Religijski žar naših predaka danas se čini skoro nevažnim, poput normanskih zamkova razbacanih po krajolik... Mladi našeg doba tako malo poznaju kršćanstvo da većina ne zna čak ni *Očenaš*... Generacija X - tao su oni rođeni između 1961. i 1981. - je najsekularnija generacija našeg društva, skoro u pot-

punosti odrasla izvan formalnih mjesta bogoštovlja. Njihovi roditelji, pripadnici *baby-boom* generacije, bili su ateisti ili su kao djeca s mukom gutali odlaske u crkvu; stoga su naumili da svoje potomstvo poštede dosadnih propovjedi, prijetnji vatrom i paklom, te svih tih zastarjelih običaja.⁴

U jednom članku, objavljenom u magazinu *New Statesman* tokom Papine posjete Velikoj Britaniji, raspravlja se o krizi katolicizma.⁵ Zapravo, usprkos sadašnjem oživljavanju religija, sve religije i škole mišljenja ili denominacije suočavaju se sa ozbiljnom krizom koja ih opasno približava irelevantnosti.

Što se tiče muslimana u Evropi, većina mladih koji idu u džamiju (a ja sam razgovarao sa mnogima), to čine iz raznih razloga, ali rijetko tamo traže duhovnu uputu i put ka božanskom. Prvo, u džamiju idu iz navike, budući da su ih tamo u djetinjstvu vodili njihovi roditelji, zbog čega su još uvijek pod nekakvim pritiskom da idu. Drugo, džamije su postale utočišta. One su mjesta gdje se sklanja od mentalnog danka kojeg, u dosad neprevaziđenim nivou, islamofobija uzima od manjinske zajednice. U takvoj situaciji, pripadnici manjinske zajednice osjećaju se ugroženima, pa je ugodno biti u društvu "drugih žrtava". Ne može se poreći da, zbog jednostavne činjenice da obavljaju pet dnevnih molitvi-namaza - muslimani, htjeli ne-htjeli, stiču nekakvu svijest o božanskom. Ali biti svjestan Boga i spoznati Boga dvije su različite stvari. Kao što Asad rječito ukazuje, pravo razumijevanje božanske poruke je vrlo nedostatno.

Dakle, ukratko, imamo bizarnu situaciju da broj vjernika raste, ali skupa s tim brojem raste i neznanje ili interesovanje o tome šta vjera suštinski zahtijeva. Ne iznenađuje što je među vjernicima sve više besperspektivnosti, u tom smislu što im nedostaju društveni i etički standardi, a što najviše pogađa mlade ljude i čini ih podložnima za ekstremna djelovanja ili za gubitak interesovanja, pa čak i za gubitak vjere u Boga.

A tu se nalazi bit problema. Kvar je na vezama: vjera govori jezikom koji je mladima *nevažan*, nema razumijevanja za njihove potrebe. Za to ne treba kriviti vjeru, nego one koji je sahranjuju upravo dok je pokušavaju prenijeti.

Jedan od razloga za ovo je što je veliki broj, ako ne i većina naših vjerskih vođa slabo pripremljena da se bavi prirodnom promjena u stvarnosti i zbunjujućom brzinom kojom se ona mijenja. Moralni kodovi se posebno brzo mijenjaju kada individualna shvatanja prevagnu nad tradicionalnim vrijednostima svetih tekstova. Ovo od religije zahtijeva izuzetno mnogo, njoj je dat ultimatum - prihvatiti stvarnost ili rizikovati da je se smatra zastarjelom i nazadnom. Bez inteligentne fleksibilnosti i reagiranja na zahtjevne promjene društvenih vrijednosti, vjera gubi uvjerljivost.

Nema sumnje da je to jedan od najozbiljnijih i najvećih izazova sa kojima se sve vjere danas sučeljavaju, pa ateisti stiču prednost tvrdnjama da možemo biti duhovna bića i bez Boga ili naprosto da možemo biti dobri bez Njega. Široko prihvaćeno je shvatanje da je razum centar čovjekovog bića, da smo tako mi gospodari vlastite sudbine, te da sami trebamo definirati vlastite etičke standarde i moralne

4 Eleanor Mills, "Without God, Culture is Lost", *The Sunday Times* od 10. oktobra 2010.

5 Pogledati *New Statesman* od 20. septembra 2010.

1 "We are in Denial About Devine", *New Statesman* od 19. jula 2010. godine, str. 24.

2 Ashis Nandy, "The Return of the Sacred", *The CSD Bulletin*, Centre for Study of Democracy, ljeto 2009, XVI, br. 12, 10.

3 Muhammad Asad, *This Law of Ours and Other Essays*, Gibraltar: Dal AlAndalus, 1987, 3031.

vrijednosti. Što vrijeme više prolazi, sve je dublji ovaj jaz i problem postaje sve ozbiljniji. Kako Shabbir Akhtar ističe:

Je li moralnost odvojena od svojih tradicionalnih religijskih temelja? Za razliku od konflikta vjere i razuma (a time između religije i nauke, što je jedna te ista rasprava u zamaskiranoj varijanti), ne postoji početni konflikt između morala i religije. Naprotiv, njihove su veze bile u prošlosti tako čvrste, da je malo ko mogao predvidjeti razvod dvaju srećno vezanih partnera, posebno zato što je cjelokupni identitet morala bio urođen u identitet religije: moralnost kao zasebna kategorija strana je i kur'anskom i biblijskom shvatanju.⁶

Naime, vjera umnogome ovisi o tome kako se taj problem vidi i razumije. Tragično je da ljudi današnjice, posebno mladi, nisu zainteresirani za velika pitanja o životu, ona na koja nauka ne može odgovoriti, pa ih ignorira. Šta je naša svrha u životu? Šta se događa nakon što umremo? Vjera, koja se nalazi u samom srcu intelektualnog pregnuća, našla se usamljena u jednom svijetu gdje su zamagljene granice djetinjstva i zrelosti. Ovo možda jeste Doba Razuma, ali, po mom mišljenju, kako religija gubi na značaju, ovo je i Doba Infantilnosti. Fantastični svijet interneta, televizije, filma, magazina, svijet opsjednut vizualnim sve više cvjeta što se čovjek više udaljava od ideala pisane kulture, posebno od čitanja svetih tekstova. Ironično, nova vrsta militantnog ateizma smatra religiju djetinjastom, a ona je sve osim toga.

Zato, religijska pitanja koja se tiču Onostranog i kazne ili spasa namijenjenih čovječanstvu, uopće nemaju utjecaja na život ljudi i zapravo ih ljudi sve manje i manje postavljaju sebi. Nadalje, nema se vremena za analize ili za razmišljanja o Bogu i životu poslije smrti. Dubokog razmišljanja više nema, otkako infantilnim savremenim življenjem vlada zabava i razbibriga i sve drugo baca u zasjenak. Pretjerano legalističko obilježje vjere doima se teškim i dosadnim, kada se uzme u obzir da ljude danas mnogo više interesira sadašnjost i kako se suočiti sa svakodnevnim, zamršenim izazovima u kojemu moraju plaćati račune i prebroditi neumoljivo bombardiranje materijalističkog svijeta koji guši duhovni prostor. Običnog čovjeka ta pitanja ne dodiruju, pa se religija doima kao besmislena smetnja. Naši vjerski učenjaci se moraju početi baviti time, jer, da ponovimo, mnogo toga ovisi o tome kako problem vidimo i shvatamo.

Ako govorimo o vrijednostima, jedno od područja koje su vjerski učenjaci i poglavari propustili tretirati je kako se uhvatiti u koštac sa naglim gubitkom društvenog osjećaja stida. Ne želim da se to osjećanje pobrka sa osjećanjem krivnje. Stid je zdrav za čovječanstvo, ali javio se nekakav konfuzni liberalni trend koji zamagljuje granice koje je ljudskom ponašanju postavila religija. Ove su granice presudne za društvo zato što odražavaju i stabiliziraju njegov sistem vrijednosti, sistem koji daleko nadilazi isprazni moralni kod "mir, ljubav, dobrota" koji ga hoće zamijeniti. A kada stid iščezne, s njim odlazi i osjećaj za sveto. Pretjerana seksualizacija djece od strane medija i marketinga, koju je u Velikoj Britaniji nadbiskup Rowan Williams s pravom osudio, samo je jedan trend u pravcu nestanka stida.

⁶ Shabbir Akhtar, *The Quran and the Secular Mind*, Oxon, Velika Britanija, Toutledge, 2008., 96.

Vjera je uvijek nastojala staviti u ravnotežu ljudsku prirodu, u smislu ravnoteže svetog i egzistencijalnog. A odsudna, mudra ravnoteža Objave i Stvarnosti, Svetog i egzistencijalnog, u suštini nestaje iz današnjeg diskursa vjere. Opet i nanovo se vrti stara retorika, praveći od religije paradu forme i slika, paradnih termina i terminologija, podsticaja i pokuda, nagrada i kazni koje mladi više ne razumiju i za koje ih čak nije ni briga. Ovaj izazov mora se razumjeti i tretirati tonom i jezikom koji je istodobno skladan, jasan, mudriji, potpuno svjestan konzumerističkog individualizma potrošačkog društva.

Problem je akutan. Zabrinjavajuće je što kampanja protiv vjere postaje opaka, zapravo militantna, pod čim podrazumijevam da postaje otrovnija, sistematičnija i poduzetnija nego ikada prije. Ako se ne slažete, prelistajte bestseler Richarda Dawkinsa *Zabluda o Bogu*, njegove upadljive televizijske nastupe i komičnu podršku takozvane Ateističke reklamne kampanje na autobusima, a protiv religije. Dopustite da, za one koji nisu čuli za to, dam kratak pregled. Osnovani su fondovi za postavljanje velikih oglasa na autobusima na kojima piše: "Bog vjerovatno ne postoji. Zato sada prestani brinuti i uživaj u životu." Zvuči divno, ugodno i dovoljno bezazleno, ali ako čitate između redova, šta ćete pomisliti? Da vas, u stvari, religija sprječava da budete sretni i opterećuje tjeskobom. Riječ "vjerovatno" je zanimljiva, dijelom i zato što ostavlja utisak da pitanje uistinu i nije tako važno. Na 200 zglobnih autobusa u Londonu i još 600 autobusa širom Engleske, Škotske i Velsa ispisani su ti slogani.

Da rekapituliramo, poruka nije nova, ali je jača, jer fundamentalistički ateisti koriste naučne preporuke da pokrenu krajnje agresivnu, beskompromisnu i prepredenu kampanju. Ovo je doba razuma kojeg oni hvale i, stoga, u njemu nema mjesta za Boga. Karen Armstrong zapaža da je Friedrich Nietzsche prvi proglasio smrt Boga 1882. godine.⁷ Prije nekih desetak godina, 1999., sa naslovnice magazina *The Economist* vrištalo je "Bog je mrtav". Slijedila je bujica djela poput *Kraja vjere*, *Zabluda o Bogu*, *Bog nije veliki*, itd. Prema Karen Armstrong, ta nova sorta ateista "...optužuje religijsko vjerovanje ne samo da je retrogradno, već i zlo; sebe smatraju izvidnicom kampanje koja će to vjerovanje izbrisati iz ljudske svijesti. Religija, tvrde oni, stvara podjele, razdore, ratove; ona zatvara žene i ispira mozgove djeci; njene doktrine su primitivne, nenaučne i iracionalne, to je zaštićeno područje neiskusnih i lakovjernih."⁸

Čini mi se da su, usprkos brojnim ranijim upozorenjima, mnogi vjernici zatečeni ovom suštinski novom i ružnom formom kritike, vrlo poduzetne u svijetu kojeg pokreću mediji i marketing. Ona je i dobila veliki publicitet zbog izravnog obraćanja, baš kao da se obraća običnom čovjeku na ulici, za razliku od ranijih, koje su bile upućene klasi obrazovanih i intelektualcima. I pored toga, ne može se reći da nije intelektualna. Baš naprotiv, ona koristi jezik nauke da raspravlja jednostavnu ideju: Da li postoji Bog? Zamijenivši zamršene doktrine jednog ustajalog diskursa koji ima vrlo malo utjecaja na užurbani način življenja, jasna poruka Dawkinsa i drugih stigla je gdje je naumila. Mada

⁷ Karen Armstrong, "Thin Again: God", *Foreign Policy*, novembar/decembar 2009.

⁸ Ibid.

Dawkinsove naučne preporuke njegovim argumentima daju sjaj i uvjerljivost, njegov slučaj nije neoboriv i može mu se suprotstavljati. Zanimljivo je da je jedan mudar odgovor došao od kolege naučnika, koji je, k tome, i predani kršćanin. Knjiga *Dawkinsova zablude* profesora Alistera McGratha je pravo otkriće, na mnogo načina. Ona vrednuje i prekoričeva Dawkinsa na način koji vjerski učenjaci nikako ne uspijevaju naći. Ona nalazi put do naroda kakav vjerski učenjaci ne uspijevaju naći. Mada svaka glavna teistička religija zaista ima jezik i naučni potencijal da zauzda ovu tiradu i da joj se suprotstavi, kada se sučeli sa njom - paralizira se. Čini se da je, s druge strane, javnost osjetljiva na visoko intelektualna pitanja.

Dok sam završavao prvi nacrt ovog izlaganja, posegnuo sam za dnevnim novinama. U članku londonskog lista *The Times* od 3. septembra stajalo je da "...Nadbiskup reagira na novu knjigu profesora Stephena Hawkinga *Veliki plan*, u kojoj ovaj naučnik tvrdi da je Univerzum sâm od sebe stvoren, čime je napravio odklon od svog ranijeg stava, iznesenog na kraju knjige *Kratka povijest vremena*, gdje ostavlja otvorenom mogućnost postojanja Boga". U članku na istu temu, glavni rabin Britanske zajednice ortodoksnih sinagoga, Jonathan Sacks piše da je "...međusobno neprijateljstvo religije i nauke jedno od prokletstava našeg vremena i da šteti i nauci i religiji". Hawking, dakako, cilja na široko čitateljstvo koje neće shvatiti da su njegovi stavovi, budući da se bavi teorijskom fizikom, upravo to - teorija ili spekulacija. Cilj knjige *Veliki plan* je da upotrijebimo riječi samog Hawkinga, da sasvim ukloni Boga iz svijesti ljudi. To je prilično zabrinjavajuća izjava i moramo biti zaprepašteni i zbunjeni očiglednom arogancijom naučnika, koji su, zbog megalomanije, bacili skromnost pod noge. S jedne strane, traže se empirijski dokazi, a s druge, ulazimo u začudni svijet fizike skoro kao u mističnu filozofiju. Hawking, na primjer, govori o misterioznoj Mteoriji, konačnoj teoriji koja će sve objasniti. Niko ne zna šta znači "M" i sve je malo više od spekulacije. Osmotrimo stvar objektivno i u pravom svjetlu: puka je vjerovatnost, a ne čvrsta činjenica, da Bog ne postoji. Ali, ta se puka vjerovatnost u rukama militantnih ateista i u njihovom novom diskursu preobrazila u apsolutnu sigurnost. A prosječan čovjek sa ulice osjeća previše strahopoštovanja prema nauci da bi propitivao hipotezu, a kamoli priznao je kao takvu. Anthony Gottlieb, između ostalih, naglašava da će "...mnoge današnje naučne teorije jednog dana biti odbačene".⁹ Mnoge teorije iz prošlosti već su promijenjene, preispitane ili odbačene. Gottlieb spominje da je "...godine 1984. Albert Michelson, prvi Amerikanac koji je dobio Nobelovu nagradu za nauku, rekao da su sve glavne činjenice i zakoni fizike već otkriveni", i naglašava da je "...naučniku, baš poput preminulog komičara Dannyja Kayea, jedini sport kojim se bavi - trčanje sa zaključcima".¹⁰

Ironično, ta rukavica bačena u lice vjerskim vođama nije nešto novo. Prije četrdeset i četiri godine, *Time Magazine* objavio je provokativnu crveno-crnu naslovnicu sa pitanjem: "Je li Bog mrtav?". To je bilo aprila 1966. godine i ja još čuvam primjerak. Članak sadrži temeljito istraživanje problema sa kojim se suočavaju savremeni teolozi

9 Anthony Gottlieb, "The Limits of Science", *Intelligent Life*, IV, 1, jesen 2010., str. 26.

10 Ibid., 27, 28.

i izazovi sa kojima se moraju suočiti kako bi Boga (to jest vjeru) učinili značajnim za sve sekularnije društvo. Prema Wikipediji, članak je "...dobio oštre kritike, i od širokog čitateljstva i od svećenstva, kritike koje su se više odnosile na provokativnu naslovnicu, nego na sadržaj članka." Godine 2008., *Los Angeles Times* svrstao je članak "Je li Bog mrtav?" među "Deset naslovnica koje su šokirale svijet". Ali, da li su vjerske vođe odgovorile na ovu nedvojbenu uzbunu i da li su ozbiljno razmotrile dugoročnu strategiju bavljenja ovim vrlo izazovnim pitanjem? Ja mislim da nisu.

Vjerski učenjaci moraju upregnuti medije sa istom pronicljivošću i istom poduzetnošću s kakvima to čine novi ateisti. Da bi se čovjeku na ulici obračali vizuelno i verbalno, jezikom koji je lahak, atraktivan, inteligentan, siguran, kada je to potrebno i naučan, ali, što je najvažnije - relevantan za savremeni život, oni moraju preći dugi put da bi vjeri dali harizmu i glas koje trenutno nema. Oni moraju razviti ono što ja zovem "novi diskurs vjere", relevantan sa sadašnjom stvarnošću, diskurs koji se obraća ljudima jezikom i stilom koji mogu razumjeti i na koji mogu odgovoriti. Tako je i Poslanik Muhammed s.a.v.s. naglašavao potrebu da se "ljudima obraća shodno njihovim umnim sposobnostima", uzevši u obzir društvene, političke i ekonomske faktore vremena i mjesta. To znači - treba vježbati diskurs koji ciljna populacija može razumjeti. Potreba za tačnošću, relevantnošću i jasnoćom diskursa također je naglašena u Kur'anu; na primjer, poslanik Musa (Mojsije), sasvim svjestan važnosti učinkovitog izražavanja, obraća se Bogu: "A moj brat Harun rječitiji je od mene, pa ga pošalji sa mnom kao potporu koja će potvrđivati riječi moje kao istinite, jer strah me da će lažovom proglasiti me."¹¹ (28:34)

U nekom smislu, novi ateisti su možda učinili uslugu vjeri. Oni su praktično skinuli krov sa kuće i pokazali nam naše propuste i slabosti. To tjera vjerske vođe da se bave pitanjima koja su dugo ležala netaknuta. Šta su ateisti još nesvjesno uradili: pitanje Boga su stavili u naslove i na naslovnice, te debatu o religiji ponovno učinili zanimljivom. Ovo je vrijeme da iskoristimo dobre strane svega toga, da se ujedini i da vjere sarađuju na svim frontovima kako bi iskoristile snagu naleta vjetrova koji nam puše u jedra.

Bojim se da taj jedinstveni odgovor nema mnogo veze sa međuvjerskim dijalogom, a ovdje ću se malo dotaći i toga. Postali su, posebno na Zapadu, moderni međuvjerski susreti "u četiri oka". Neki su pokušaji ozbiljni, a neki su potpuno gubljenje vremena i resursa. Mada sam se i sam prilično rano angažirao, prestao sam učestvovati kada sam otkrio da se to izrodilo u "mnogo vike ni oko čega", neku vrstu bjelokosne kule godišnjih PR treninga, gdje se određeni broj ljudi (obično onih koji se inače slažu u mnogim stvarima) okupi, da bi jedni drugima, jedni o drugima i vjeri drugog rekli nešto lijepo, da bi uživali u lijepom vikendu na nekom otmjenom i uglednom mjestu, a potom se rastali, srdačno se rukujući, grleći, sa svim učtivostima - selam alejk, šalom itd. Pretpostavlja se da su se ideje razmijenile i da se o njima diskutiralo. Međutim, skoro da ništa od toga ne kane dolje, na propovjedaonice crkva, teve sinagoga i mimbere džamija. Širokih narodnih masa skoro da i nema u toj slici - oni su prepušteni okrutnom zagrljaju šarlatana, radikala, rasista,

11 * Kur'an, 28:34, prijevod Esada Durakovića

ateista, raspirivača mržnje, političara i senzacionalističkih medija. Međutim, neugodne promjene nametnule su i potpuno novo promišljanje međuvjerskog dijaloga, okrenuvši ga u novom i prikladnijem pravcu, izmjestivši ga iz sala za sastanke ka narodu i angažiranju naroda.

Inicijativa *Zajedničke riječi* je dobar primjer. Pokrenuta u oktobru 2007. godine, ona predstavlja izjavu mira i prijateljstva koju je potpisalo više od 130 muslimanskih učenjaka iz svih tradicija, upućena kršćanskim liderima širom svijeta i prezentirana Papi. Nadati se da će taj projekt osigurati zajedničko tlo mnogim organizacijama i pojedincima koji vode dijalog širom svijeta. Dakle, mi se moramo pomaknuti dalje od međuvjerske ka stvarnoj saradnji koja koristi međuvjerski dijalog kao odskočnu dasku za nešto mnogo veće, nešto što neće biti sebi svrha.

Od ogromne važnosti je fokus na mlade. Dok se društvo, kako vidimo, sve više otuđuje, opsjednuto individualističkim konzumerizmom kojim se vjere moraju baviti i koji moraju razumjeti, od vrhunske je važnosti da vjera također dobro razumije to što se dešava mladima, te da nastoji mlade staviti na prvo mjesto. Dakle, šta se zbiva sa našom omladinom?

Na Zapadu se, na primjer, i muslimanska i nemuslimanska omladina suočava sa iznenađujuće brojnim teškoćama i izazovima koji su prepreka razvoju i njegovanju međusobnog razumijevanja, uzajamnog poštovanja i odlučnog angažmana. Njihov je naraštaj - generacija paradoksa. S jedne strane, gledano izvana, oni su učinkoviti, popustili su pred raskoši savremenog života, jure za karijerom, kućama, automobilima, djecom, u jednom duhovnom vakuumu, znanom kao materijalizam. S druge strane, oni su žrtve, pale pod udarom popularne kulture koja slavi seks, alkohol i droge, koja pretjeruje u užitku, koja zahtijeva hedonizam. Nekad trajne vrijednosti su izopačene i kao takve dobile neskriveno štovanje. Adolescentska trudnoća je u porastu, teške pijanke su postale narodna razonoda, nivo kriminala se iznova penje, a porodično i društveno nasilje je na vrhuncu. A oba tabora se malo zanimaju za velika i ozbiljna pitanja današnjice, neznanje jednih o drugima, o sebi, o čovječanstvu, i, kao i svjetska politika, samo doprinose ravnodušnosti prema životu. Trgovinski centri su postali nove katedrale / džamije / sinagoge, a božanstvo koje se štuje je materijalizam. A šta bi i činili, kad ne znaju ništa drugo?

Muslimanska omladina na Zapadu, međutim, suočava se sa dodatnim pritiskom; pored slabijeg uspjeha u obrazovanju i višeg nivoa siromaštva, oni se suočavaju sa otuđenjem na dva nivoa - nisu u potpunosti produkt jedne kulture (svog etničkog porijekla), a nisu u potpunosti prihvaćeni od kulture svoje domovine (na Zapadu), pa su razapeti i nalaze se u vrlo teškoj situaciji. Religijske vrijednosti sve više su u konfliktu sa sekularnim vrijednostima i identitet mladih oscilira između krajnosti obiju strana. To je ono zbog čega su ranjivi i podložni izolaciji i alijenaciji.

Dr. Rowan D. Williams, Nadbiskup kenterberijski, na predavanju o "Islam, kršćanstvu i pluralizmu", 26. aprila 2007. u Palači Lambeth, kritizirao je način na koji sekularizirani javni diskurs sve više pristaje uz "zadanu postavku" koja marginalizira, vrijeđa, čak prikiva na stub srama religijski nazor. Njegova moćna analiza obuhvatila je moralne

i društvene nazore koji podstiču muslimane i kršćane, ne samo da nastave uključivati se, s međusobnim uvažavanjem, u konstruktivni međuvjerski dijalog, kao mjesto susreta u traganju za istinom, već i da aktivno doprinose istinskom zdravlju društva, putem zajedničkog, energičnog angažmana, kako bi očuvali ono što on naziva "vidljivošću vjere u javnoj sferi". Ovo ni u kom slučaju nije nametanje teokratije, već afirmacija "vjerskih korijena moralnih i društvenih shvatanja" i aktivni otpor ideji da "zadana postavka" svakog razvijenog ljudskog društva mora biti ukorijenjena u sekularizmu i da mora opsesivno odbacivati svaki trag religijskog angažmana".¹²

Mora postojati sloboda izražavanja vjere u javnoj sferi, što uključuje slobodu da se nosi križ i da se nosi hidžab, da se slavi Božić itd. Univerzalno je prihvaćena istina da mora postojati sloboda govora, pa, govor ili jezik vjere je križ, hidžab, turban, obredi, blagdani... negirati ih, prema tome, znači negirati taj veliki princip.

Ukratko, izazovi pred Vjerom su nedvojbeni i ozbiljni. Oni prizivaju novi diskurs vjere koji razumijeva i uvažava kompleksnu stvarnost koja utječe na živote ljudi, diskurs koji može da se bavi tom stvarnošću. Dalje, problem je endemski za sve vjere i bilo bi luckasto i naivno misliti drugačije. Problemi o kojima smo ukratko govorili u ovom izlaganju briga su svih vjera i vjere se moraju ujediniti u tretiranju tih problema. Međutim, to zahtijeva bližu saradnju koja nadilazi dijalog, to zahtijeva da prihvatimo, uvažavamo i podržavamo jedni druge, da branimo jedni druge od napada, napada koji nisu ni učtivi, ni umjereni. Zapravo, ti napadi tutnje glasno i ponosno. Taj ujedinjeni front vjera, idući ka zajedničkom cilju, donijet će povjerenje koje je preduvjet svakog uspješnog plana djelovanja, neposrednog ili dugoročnog. Religija koja poziva na nesebičnost kao moralnu dužnost, koja zahtijeva da se ljudska priroda uzdigne iznad sebe same, lijek je mnogim bolestima koje vidimo oko nas i protivotrov sebičnosti koju nam je materijalistička kultura unijela u domove. Priznajmo, kultura "imati i nemati" zarobljava one koji ne uspijevaju materijalno, dok religija otvara vrata jednom moćnijem postojanju, gdje čovjek može uspjeti u unutrašnjem svijetu, ako ne može u vanjskom. To je ogromna psihološka moć, budući da nam omogućuje da transcendiramo mediokriziju života.

Istinski, duboko se nadam i molim da ovaj skup nije prvi i posljednji korak. Volio bih ga vidjeti više kao početak procesa u kojemu će se ljudi okupljati da mapiraju strateški plan djelovanja, osiguraju trajnu i fokusiranu saradnju, rade skupa da prihvate izazove koji stoje pred njima. Inače, postoji velika opasnost da militantni ateizam pridobije čak i više poštovanja i pažnje sve otuđenije mladeži, koja poput fanova prati kao sveto slovo svaku njihovu riječ, a ne riječ Kur'ana, Biblije ili Tore. Izgon religije iz javne sfere poučava čovječanstvo jedino trivijalizaciji života, što se, kako vidimo, naprosto i dešava oko nas.

Prijevod s engleskog
Azra Mulović

¹² Vidjeti Rowan Williams, *Islam, Christianity and Pluralism*, Velika Britanija, Palača Lambeth i AMSS, 2007. Urednici dr. Anas alShaikhAli i Shiraz Khan.